

Володимир Басараб

ІДЕЇ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ЩОДО РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Сьогодні нового звучання й великої значущості набувають ідеї національного державотворення, відродження культурно-історичних цінностей і української ментальності. Саме завдяки переосмисленню історії України проходить процес формування громадянського суспільства, здатного протистояти диктатурі та імперським зазіханням політиків та партій, і свідченням цього є недавні та сучасні політичні події (революція Гідності та боротьба України з російськими окупантами на Донбасі). У цьому ракурсі заслуговує на увагу постать митрополита Андрея Шептицького (мирське ім'я Роман Марія Олександр) як державного діяча, який надзвичайно багато зробив для пробудження національної свідомості співвітчизників, піднесення їх патріотичного духу та відродження нашої культури й державності.

Митрополит А. Шептицький увійшов в історію українського державотворення як насправді неординарна, видатна особистість, здатна на самопожертву, аскетизм і поневір'яння заради щастя рідного краю та свого народу. Ще будучи Станиславським єпископом, він чітко окреслив завдання й пріоритети, яких має дотримуватися український народ. Зокрема, у пастирському посланні до вірних «Християнська робота» (від 2 серпня 1899 р.) А. Шептицький звертається до вчителів з порадами про виховання свідомої й патріотично налаштованої молоді, яка б працювала на благо Батьківщини: «Звертайте їх бажання і охоту до того, що є підставою багатства і сили народної. Нехай вже молоді діти учаться любити свою землю, нехай учаться діти при ній працювати, нехай будучі покоління возьмуть в свої руки торговлю і промисел,

бо слабою завсїгди є суспільність, що свого промислу не має; убогою суспільність, в котрій торгують чужинці» [5, с. 11].

У «Пастирському посланні до української інтелігенції» (від 27.01 - 9.05. 1900 р.) А. Шептицький зазначав, що всі галузі культурного й економічного життя в Україні потребують самовідданої праці задля добробуту народу, оскільки «сто разів більше, як у кожного іншого народу треба нам іще думати про поставлення самих підвалин нашої хати, про ту цілу економічну сторону народного життя, без якої навіть найсвітліше політичне положення завжди буде безглузде й безхосенне» [3, с. 292]. Митрополит Андрей порівнює шлях становлення українського народу зі становленням інших європейських спільнот, наголошуючи, що українці ще не мають потужної економічної та політичної основи, для побудови власної держави, а тому необхідно багато працювати задля цієї мети. А «запорукою успішної праці є для нас молодечий і сильний патріотизм, який у нашому народі проявляється в більшій мірі, як у тих, що вже неначе пережилися працею і боротьбою віків» [3, с. 292]. Відтак, А. Шептицький трактує патріотизм як дієву рушійну силу українського державотворення.

В переломні моменти європейської історії А. Шептицький 15 серпня 1914 р. написав «Меморандум до Австрійського уряду про майбутній устрій Української держави», де осмислив можливість побудови Української держави, яка б протиставила себе Росії на рівні культурному, мовному, ментальному та історичному і могла б стати для Австрії (а відтак і консолідованої Європи) надійним союзником. Саме тому у «Меморандумі...» митрополит Андрей детально описує доцільне, на його погляд, реформування трьох найважливіших державно-соціальних структур: війська, правової сфери та церкви.

А. Шептицький висловлює впевненість, що військова організація в Україні повинна базуватися на традиціях запорозьких козаків, а очолити нове українське військо й державу повинен гетьман. Таким чином, на думку А. Шептицького, відновлення історичних військових традицій, апелювання до Гетьманської України та традицій Запорізької Січі має об'єднати українців по обидва боки кордону (Західну і Східну Україну).

Отже, відновлення козацьких традицій, певна модернізація устрою Запорізької Січі, на думку А. Шептицького, мали б зміцнити дух українців, відновили б історичну пам'ять, спростували б тезу Росії про «малоросійську» народність як відгалуження від «великоросійської».

Другою передумовою побудови Української держави в «Меморандумі...» названо реформування юридичної сфери за європейським зразком. Відтак українці, що кілька століть жили під владою царської Росії, отримали б права і свободи, які раніше були їм недоступні.

Третім аспектом реформування об'єданого українського суспільства, згідно із задумом А. Шептицького, мала стати Церква. Основна мета реформування – «відділити по змозі найповніше Українську Церкву від Російської». Водночас пропонувалося зберегти традиції та обряди, важливі для народу й не знищувати Православну церкву. Православ'я «мусить бути задержане в усій його повноті. Було б тільки потрібним очистити його в радикальний спосіб від московських впливів» [2, с. 612].

Ідеалом національного життя для А. Шептицького є «наша рідна всенаціональна Хата-Батьківщина» [6, с. 519], очолювана мудрим керівництвом. Але часто в бездуховному суспільстві до влади приходять бездарні, хитрі політики, які «приносять радше шкоду, ніж хосен, бо замість дбати про загальне добро, вони шукають тільки заспокоєння свого власного самолюбства, себто понад загальне добро ставлять своє власне добро. І тоді мусять впровадити в будову хати безконечні непорядки» [6, с. 530]. У новій Хаті-Батьківщині таких «лідерів» не має бути, однак, з відстані сучасної доби ми бачимо, що вплив радянських цінностей та москвофільства дуже важко витіснити зі світогляду сучасних українців, і це є причиною повільної реалізації європейських стандартів у нашій державі зараз.

А. Шептицький переконливо доводить, що державна влада має відштовхуватися від християнських постулатів і думати не про власні інтереси, а про добро народу: «владсть обов'язує до служби. Хто має власть, мусить дбати про добро тих, кому служить: дбати про своє добро перед добром загалу, це надужиття кожної влади» [6, с. 525]. На переконання митрополита Галицького, «в устрою Батьківщини, мабуть, найважнішою справою буде: запевнити громадам якнайбільшу свободу» [6, с. 528]. Але А. Шептицький наголошує, що питання про об'єднання громад у більші спільноти чи волості – це питання, яке потребує глибшого дослідження.

А. Шептицький основними підвалинами Рідної Хати-Батьківщини називає національну єдність, мову та загальнонародну волю до державотворення: «На чому ж опреться єдність хати? На національній єдності. Український нарід є одним народом... Що ж робить якесь число людей одним народом? Передовсім мова. Всі, що по-українськи говорять, або що вважають українську мову за рідну, будуть становити український нарід. Безперечно, єдність мови є зв'язку, що лучить людей» [6, с. 531].

Ще однією важливою передумовою побудови Української держави, на думку митрополита Галицького, є національна солідарність і любов до брата-українця. Ця теза переконливо обґрунтована в пастирському посланні А. Шептицького «Не убий» (від 21 листопада 1942 р.). Митрополит Андрей гостро засуджує так звану «домашню війну» (політичне протистояння українців), яка підсилює ворога й руйнує силу українського національного духу. За таких умов народ не зможе бути сильним, цілісним, здоровим організмом і не здатен буде побудувати міцну державу: «Не треба Україні інших ворогів, коли самі українці українцям ворогами, що себе взаємно ненавидять і навіть не стидяться вже тої ненависти! Христос сказав: “Кожне царство, розділене проти себе, запустіє, і дім на дім впаде.” (Лк. 11, 18)» [4, с. 267]. Ці думки великого українця ніби попередження тим сучасним політикам, які допустили розвиток подій, що врешті призвів до сьогоднішньої ситуації в південно-східній частині нашої держави. Митрополит Галицький наголошував на необхідності взаєморозуміння між українцями, на потребі єдності у помислах та бажаннях стосовно побудови власної держави, на неможливості щасливого майбутнього у суспільстві егоїстично орієнтованих індивідуумів: «Як довго не буде між нами християнської єдності, так довго й найслабший противник буде від нас

сильніший! Як довго у національних справах більше пам'ятати будуть українці про власне індивідуальне добро, так довго загальна справа не буде могла успішно розвиватися. Бо тої загальної справи просто не буде, бо не буде її в свідомості і в совісті людей!» [4, с. 267]. А відтак, А. Шептицький вказує на необхідність формування свідомої політичної еліти, здатної приймати правильні рішення, зауважуючи, що «в нашій суспільності надто часто стрічаємо людей, що себе уважають фаховими політиками, хоч не мають ніякого фаху і ніякого спеціального звання. Само положення змушує заступати поважнішу фахову працю риторикою» [1, с. 391].

А. Шептицький відстоював прагнення українців до створення власної суверенної держави і наголошував, що майбутнє державницьке об'єднання українців має бути надконфесійним. Саме тому кінцевою метою процесу вітчизняного державотворення має стати досягнення політичної та релігійної єдності. Отже, національним ідеалом для А. Шептицького є держава, котрою керують мудрі політики, здатні на самозречення, принесення власних амбіцій в жертву розквіту держави та народу.

1. З Декрету Архієрейського Собору «Про єдність» (від 10 червня 1943 року) / Митрополит Андрей Шептицький Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944: У 2 т. Том II, Книга 1. С. 389–394.
2. Меморандум митр. Андрея Шептицького до Австрійського уряду про майбутній устрій Української держави (1914, серпня 15, Львів) / Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944: У 2 т. Том II, Книга 2. С. 609–612.
3. Пастирське послання митр. Андрея Шептицького «До української інтелігенції» (1900 р., січня 27 – травня 9, Відень) / Митрополит Андрей Шептицький Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944: У 2 т. Том II: Церква і суспільне питання, Книга 1. С. 269–293.
4. Пастирське послання митр. Андрея Шептицького «Не убий» (1942 р., листопада 21, Львів) / Митрополит Андрей Шептицький Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944: У 2 т. Том II, Книга 1. С. 259–268.
5. Пастирське послання Станиславівського єп. Андрея Шептицького до вірних «Християнська робота» (1899, серпня 2, Станиславів) / Митрополит Андрей Шептицький Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944: У 2 т. Львів: Видавництво отців василіан «Місіонер», 1998. Том II: Церква і суспільне питання, Книга 1: Пастирське вчення та діяльність. С. 1–16.
6. Шептицький А. Ідеалом нашого національного життя (Львів, грудень 1941) / Митрополит Андрей Шептицький Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944: У 2 т. Том II, Книга 1. С. 519–533.